

DOI 10.31909/26168774.2019-(40)-23

УДК 316.347(=14)(477.74)Р«18»

Віктор ДРОЗДОВ*

ГРЕКИ В ЕТНОСОЦІАЛЬНІЙ СТРУКТУРІ НАСЕЛЕННЯ МІСТ ПІВДЕННОЇ БЕССАРАБІЇ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XIX СТ. (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ПЕРЕПИСІВ НАСЕЛЕННЯ)

У статті на основі аналізу переписів населення міст Акерман, Тучков (Ізмаїл), Рені та Кілія досліджено чисельність грецької етнічної групи в першій половині XIX ст., її статеву-вікову та соціальну структуру. Розглядаючи матеріали перепису Бессарабської області 1817 р., автор визначив місце грецької спільноти в етносоціальній структурі міського населення після приєднання цієї території до Російської імперії. Встановлено, що впродовж першої половини XIX ст. чисельність греків у регіоні постійно зростала. Особлива увага приділена аналізу ревізійних реєстрів міщан південнобессарабських міст під час VIII та IX переписів податного населення, що дозволило не лише охарактеризувати динаміку руху грецької етнічної групи, а й визначити основні демографічні чинники приросту населення та особливості його статеву-вікового складу.

Ключові слова: греки, етнічна група, етнодемографічні процеси, міське населення, Південна Бессарабія, статистичні матеріали, ревізійні реєстри.

Процеси колонізації Південної Бессарабії суттєво вплинули на етнодемографічну структуру населення, внаслідок чого сформувався специфічний полікультурний регіон. Серед великого розмаїття етнічних груп у південнобессарабських містах особливе місце займали греки, які хоча й не були великою за чисельністю спільнотою, проте відігравали значну роль у господарському житті краю. Вивчення демографічного руху та соціальної структури грецької громади в першій половині XIX ст. можливе за рахунок залучення широкого кола джерел, у тому числі переписів населення, що проводилися міськими органами управління й поліцією з метою обліку чисельності та етнічного складу мешканців міст, а також ревізії податного населення краю.

Етнодемографічні процеси на території Південної Бессарабії в першій половині XIX ст. представляють значний інтерес для сучасних вітчизняних істориків, проте питанню формування й розвитку грецької етнічної групи присвячено небагато уваги. Єдиним комплексним дослідженням з історії греків Південної Бессарабії в XIX ст. є стаття Л.Ф. Циганенко¹, в якій проаналізовано процеси колонізації греками краю, їхню чисельність, соціальну структуру й господарське життя грецького населення в містах, а також діяльність відомих грецьких родин. Дослідження ґрунтується на масиві архівних джерел, зокрема й статистичних матеріалах. Авторка вказує на важливу роль грецької громади в соціокультурному та економічному розвитку Південної Бессарабії. Окремі дані про чисельність і господарське життя греків регіону містяться в роботах С.Б. Кузьміної (Майданевич)².

Метою статті є дослідження динаміки чисельності та соціальної структури грецької громади південнобессарабських міст у першій половині XIX ст. на основі джерелознавчого аналізу переписів міського населення.

* Дроздов В. – кандидат історичних наук, доцент кафедри української і всесвітньої історії та культури, Ізмаїльський державний гуманітарний університет, Україна; e-mail: victorvd84@ukr.net

¹ Циганенко Л. Ф. (2015). *Греки в Південній Бессарабії в XIX ст.* Наукові записки з української історії: Збірник наукових статей. Вип. 36, с. 24-29.

² Кузьміна С. Б. (2015). *Трансформації етносоціальної структури населення Бессарабії (перша половина XIX ст.)*. Дис. канд. іст. наук : ЧНУ ім. Юрія Федьковича, 256 с.; Майданевич С. *Поліетнічність як чинник економічного розвитку Південної Бессарабії (перша половина XIX ст.)*. Проблеми становлення української державності : збірник наукових праць за матеріалами науково-практичної конференції з міжнародною участю (до 25-річчя незалежності України). Ізмаїл : РВВ ІДГУ, с. 81-88.

Переписи населення є одними з ключових джерел у вивченні етнодемографічних процесів та етносоціальної структури населення країни або її окремого регіону. В Російській імперії загальний перепис населення було проведено лише в 1897 р., а основними формами статистичного обліку населення в першій половині XIX ст. були ревізійні переписи податних станів, метричні книги та поточний адміністративно-поліцейський облік населення³. В поліетнічних прикордонних територіях імперії, в тому числі Бессарабії, регулярний облік чисельності етнічних груп був важливою складовою національної політики царизму. Це сприяло появі різних форм обліку, в тому числі переписів міського населення. Так, згідно з «Правилами до встановлення Бессарабського обласного уряду» 1-й Департамент обласного уряду включав три Експедиції. Одним із завдань 2-ї Експедиції була «...статистика місцевого краю з переписом народу...»⁴.

Перший перепис населення Бессарабії було проведено в 1817 р., одночасно з яким відбулось приведення населення до присяги на вірність імператору⁵. Відповідно до указу 1-го Департаменту Бессарабського обласного уряду від 1 листопада 1816 р. в містах Бессарабської області поліцією було проведено посімейний перепис населення⁶. В журналах перепису міського населення за червень 1817 р., що зберігаються у фондах Національного архіву Республіки Молдова, міститься інформація про кількісний склад населення, етнічну приналежність, нерухоме майно та рід занять мешканців міст Акерман, Тучков та Кілія (в журналі перепису населення міста Рені етнічна приналежність не вказувалася). Слід зазначити, що дані перепису використовувалися в подальшому для обліку податного населення.

Згідно з даними перепису 1817 р. найбільша грецька громада проживала в Акермані. Загалом, у переписі населення міста зазначено 100 грецьких сімей із загальною кількістю 465 осіб⁷. Питома вага грецького населення міста Акерман складала 10,8%, однак за чисельністю греки поступалися українцям (41,7%), молдованам (20,2%) та вірменам (13,9%). Грецька община в місті Тучкові та фортеці Ізмаїл не була такою численною, як в Акермані. В переписі населення, проведеному ізмаїльською міською поліцією в 1817 р., обліковується 131 грек⁸, що проживали в місті Тучков, фортеці Ізмаїл і прилеглих хуторах. У той же час, Л.Ф. Циганенко зазначає, що за даними статистичних відомостей за 1817 р. у місті Тучков проживало 85 греків, а у фортеці Ізмаїл – 44⁹. Цікаво, що на відміну від Акермана, де співвідношення між чоловічим та жіночим населенням було майже однаковим, у Тучкові значно переважало чоловіче населення (27 чоловіків не були одружені). Найменше греків проживало в Кілії: в переписі вказується лише 10 грецьких сімей із загальною кількістю 43 особи¹⁰.

³ Кабузан В. М. (1992). *Народы России в первой половине XIX в.: Численность и этнический состав*. М. : Наука. URL: https://statehistory.ru/books/V--M--Kabuzan-_Narody-Rossii-v-pervoy-polovine-XIX-v--CHislennost-i-etnicheskiy-sostav.

⁴ Дубровин Н., ред. (1895). *Сборник исторических материалов, извлеченных из архива собственной Его Императорского Величества канцелярии*. Вып. 7. СПб. : Государственная Типография, с. 330.

⁵ Халиппа И. Н. (1907). *Роспись землевладения и сословного строя населения Бессарабии по данным переписи 1817 года*. Труды Бессарабской губернской ученой архивной комиссии. Т. 3. Кишинев : Типо-Литография Э. Шлиомовича, с. 1-231.

⁶ Національний архів Республіки Молдова (далі – НАРМ), ф. 5, оп. 2, спр. 496, арк. 123.

⁷ НАРМ, ф. 5, оп. 2, спр. 496, арк. 48-58.

⁸ НАРМ, ф. 5, оп. 2, спр. 495, арк. 11-14.

⁹ Циганенко Л. Ф. (2015). Греки в Південній Бессарабії... – с. 25.

¹⁰ НАРМ, ф. 5, оп. 2, спр. 448, арк. 22зв – 23.

Таблиця 1

**Чисельність грецького населення в містах Південної Бессарабії
(за даними перепису 1817 р.)**

Місто	Чоловіків	Жінок
Акерман	228	237
Тучков (з фортецею Ізмаїл)	88	43
Кілія	22	21

*Складено за: НАРМ, ф. 5, оп. 2, спр. 448, 495, 496.

Відомостей про кількість грецького населення міста Рені в перші роки після приєднання до Російської імперії не вдалося знайти, однак у переписі 1817 р. можна побачити чимало грецьких прізвищ, наприклад, Панайот Ятрос, Яні Ангелополо, Костянтин Попазогло, Панайот Далла, Костянтин Попаянопол, Георгій Попандопол та інші¹¹. Слід зазначити, що П. Свіньїн, описуючи м. Рені в 1816 р., вказував що в ньому «...переважна частина мешканців складається з болгар, греків...»¹².

Аналіз перепису населення 1817 р. дозволяє встановити місце греків в етносоціальній структурі населення міст Південної Бессарабії. Майже все грецьке населення Тучкова займалося комерційним промислом та торгівлею. В їхній власності знаходились 20 будинків, 1 землянка, 12 лавок, 5 магазинів, 1 трактир, 1 мильний завод, 6 комір та 4 млина. Порівнюючи з іншими етнічними групами, можна вважати греків однією із найзаможніших громад у місті. Греки міста Акерман переважно займалися землеробством та торгівлею, а також найманою працею. Серед видів занять у переписі зустрічаються кравецтво, садівництво, кораблебудування та комерційна діяльність. У володінні греків були 102 будинки, 18 комір, 2 магазину, 7 лавок, 7 млинів та 1 пекарня. При цьому, кожна грецька родина проживала у власному будинку, а родина Хаджи Ніколи Іванова мала у власності 3 будинки. У переписі населення Акермана згадується грецька кам'яна Іоанно-Предтеченська церква, збудована ще в XIII ст., при якій проживало 4 родини церковнослужителів. У місті Кілії грецьке населення займалося торгівлею або землеробством. У їхній власності перебувало 8 будинків, 1 постійний двір та 3 лавки.

Таблиця 2

**Рід занять грецького населення міст Південної Бессарабії
(за даними перепису 1817 р.)**

Рід занять	Кількість сімей		
	м. Акерман	м. Тучков та фортеця Ізмаїл	м. Кілія
Комерційна діяльність	1	45	
Торгівля	14	12	7
Землеробство	42		3
Садівництво	9		
Кравецтво	9		
Кораблебудування	1		
Ювелірна справа		1	
Церковнослужителі	4		
«Служіння у різних людей»	3		
Займалися «чужою роботою»	17		

*Складено за: НАРМ, ф. 5, оп. 2, спр. 448, 495, 496.

Важливі дані про етнічну структуру населення міст надають посімейні списки населення міста Акерман за 1819 р. та формулярні списки населення міста Тучков за 1820

¹¹ НАРМ, ф. 5, оп. 2, спр. 497, арк. 1-29.

¹² Свиньин П. (1867). *Описание Бессарабской области, в 1816 году*. Записки Одесского общества истории и древностей. Вып. 6. Одесса : Гор. Тип. Сод. Х. Алексомати, с. 314.

р., що зберігаються у фондах Комунальної установи «Ізмаїльський архів». У посімейних списках населення Акермана міститься інформація лише про 61 грецьку сім'ю із загальною кількістю 315 осіб (159 чоловіків та 156 жінок)¹³. Причина такого різкого зменшення грецької спільноти невідома, враховуючи те, що загальна кількість населення Акермана зросла за 2 роки на 18% (з 4309 до 5095 осіб). Цікаво, що лише при обліку грецьких сімей проставлялася позначка про наявність будинку. При цьому 17 грецьких сімей, що зазначені в переписі, втратили будинки внаслідок пожежі, а дружина Іоргія Калпанчи Флорина загинула. Таким чином, можна зробити припущення, що масштабна пожежа, яка відбулася в грецьких кварталах Акермана, могла вплинути на різке скорочення грецького населення. Важливо, що в посімейних списках зазначався вік кожної особи, що дає змогу встановити статеві-віковий склад грецького населення Акермана. Характерною особливістю вікового розподілу населення було те, що більше половини населення (51,7%) становили особи віком до 18 років і лише 8,5% – старші за 50 років. Переважна більшість сімей, що зазначені в переписі міста Акерман, мала щонайменше 2 дитини, 12 сімей – 1 дитину, а 7 сімей – жодної. При цьому, 4 сім'ї мали по 6 дітей і 1 сім'я – 7 дітей.

Відрізняються від перепису 1817 р. й дані формулярних списків населення міста Тучков та фортеці Ізмаїл за 1820 р., які детально проаналізувала Л.Ф. Циганенко¹⁴. Порівнюючи обидва переписи, можна зробити висновок, що за 3 роки кількість грецького населення, що проживала в місті, збільшилася на 43 особи¹⁵. Всього в переписі згадуються 58 грецьких сімей (загальна кількість – 167 осіб), 9 з яких (26 осіб) належали до дворянського стану. При цьому частина осіб, зазначена в списках, знаходилась на час перепису за кордоном або в інших містах. Серед видів занять згадуються купецтво, пекарство та шинкарство. Також за даними перепису 1820 р. бачимо, що кількість будинків, що належали грекам, вдвічі більша ніж у 1817 р. (41 замість 20). Суттєво відрізняється й інформація про володіння іншим нерухомим майном.

У формулярних списках 1820 р. вказується значна кількість греків серед іноземців, зокрема, міститься інформація про 221 грека, з яких «турецькопідданих» – 139 (116 чоловіків та 23 жінки), «агліцькопідданих» – 52 (37 чоловіків та 15 жінок) та «австрійськопідданих» – 30 (22 чоловіка та 8 жінок)¹⁶. Це, як правило, купці та торговці, проте серед них зустрічаються фарбар суконь, чоботар, вільний матрос, пекар, цирульник і, навіть, виробник макаронів. У власності іноземців грецького походження знаходилося 11 будинків (значна частина греків-іноземців знаходилась у служінні місцевих греків), 1 млин, 2 лавки, 1 кав'ярня та 1 макаронний завод.

Дані про чисельність грецького населення південнобессарабських міст станом на 1827 р. містяться у «Статистичному описі Бессарабії» С. І. Корніловича, згідно з якими в трьох містах – Акермані, Тучкові та Рені – проживало 1193 особи грецького походження¹⁷. Про грецьке населення м. Кілії С.І. Корнілович не згадував. Загалом, питома вага греків у містах залишалась невеликою: в Акермані – 4,8%, у Тучкові – 5,2%, у Рені – 13%.

¹³ Комунальна установа «Ізмаїльський архів» (далі – КУІА), ф. 1, оп. 1, спр. 4, арк. 81-85.

¹⁴ Циганенко Л. Ф. (2015). Греки в Південній Бессарабії... – с. 25.

¹⁵ КУІА, ф. 514, оп. 1, спр. 33, арк. 7, 9-13.

¹⁶ Там само, арк. 231-235.

¹⁷ Корнілович С. (1899). *Статистическое описание Бессарабии собственно так называемой, или Буджака, с приложением генерального плана его края, составленное при гражданской съемке Бессарабии, производившей по высочайшему повелению размежевание земель оной на участки с 1822 по 1828-й год.* Аккерман: Аккерманское земство, с. 113, 375, 384.

Таблиця 3

**Чисельність грецького населення в містах Південної Бессарабії в 1827 р.
(за статистичними матеріалами С.І. Корніловича)**

Місто	Чоловіків	Жінок
Акерман	248	206
Тучков	230	240
Рені	150	119

*Складено за: Корнілович С. (1899). Статистическое описание Бессарабии... с. 113, 375, 384.

Важливе значення для вивчення етнодемографічних процесів мають ревізійні реєстри (російською – «ревизские сказки»), складені за результатами переписів податного населення Російської імперії. Ревізійний облік населення було запроваджено в 1718 р., а остання Х ревізія була проведена в 1857-1858 рр. Метою ревізійного перепису було подушне оподаткування населення, однак його результати використовувалися й у статистичних, юридичних і військових цілях. Як зазначає А. Гедьо, матеріали ревізій недоречно ототожнювати з існуючими зараз переписами, адже вони не відповідали принципам загальності, одночасності та індивідуальності¹⁸. У зв'язку з тим, що під час ревізій багато осіб були пропущені, часто укладалися додаткові списки. При цьому дані ревізій можуть бути занижені через те, що люди намагалися свідомо уникнути сплати податків. Незважаючи на певні недоліки, ревізійні реєстри залишаються найбільш повним джерелом обліку народонаселення Російської імперії у XVIII – першій половині XIX ст.

Вперше ревізійний перепис населення Бессарабської області було проведено в 1835 р. Відповідно до Правил проведення VIII народного перепису, затверджених 16 червня 1833 р., ревізія в Бессарабській області здійснювалася за особливим порядком, а строк подання ревізійних реєстрів було продовжено до 1 вересня 1835 р. У § 6 Правил податне населення, що підлягало ревізії, поділялося на 21 стан, серед яких першим станом зазначалися купці усіх гільдій, крім Почесних громадян (вони та їхні сімейства записувалися в особливих списках), міщани, цехові, робітники та вільні люди, що були приписані до міст, а також шляхта в західних губерніях Російської імперії¹⁹. До перепису вносилися окремо відомості про чоловіче та жіноче населення із зазначенням віку чоловіка на момент перепису та за даними попереднього перепису, а також інформація про причини зміни його стану. Ревізійні реєстри складалися за окремими населеними пунктами та за певними категоріями населення. Матеріали VIII ревізії міського населення Бессарабської області містять інформацію лише про вік осіб на момент перепису.

У ревізійних реєстрах наступного IX народного перепису (1850 р.) вже надається інформація про вік чоловіків за попереднім переписом та про причини й рік зміни їх стану (зарахування до міських жителів, смерть, одруження, вибуття за кордон тощо). Відповідно до «Статуту про провадження нового перепису в Бессарабській області», затвердженого 11 січня 1850 р., кожна громада міста або села мала обрати «...із свого середовища чотирьох осіб жителів, цілковито благонадійних та детально знаючих усю свою громаду, для проведення найвірнішого обчислення народу...»²⁰. Вони мали подати у двох екземплярах відомості про всіх жителів чоловічої та жіночої статі, що належали до цієї громади. У першому екземплярі записувалися ті, хто безпосередньо підлягав оподаткуванню, а в другому – ті, хто звільнялися від податків. Причому до списків

¹⁸ Гедьо А. (2009). *Матеріали ревізійного перепису населення як джерело з історії іноземних колоністів Донбасу (за матеріалами Державного архіву Донецької області)*. Наукові записки. Т. 19, кн. 1. К. : Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, с. 552.

¹⁹ *Полное собрание законов Российской империи* (1834). Собрание второе. Т. VIII. Отделение первое. 1833. СПб. : Типография II Отделения Собственной Его Императорского Величия Канцелярии, с. 345.

²⁰ *Полное собрание законов Российской империи* (1851). Собрание второе. Т. XXV. Отделение первое. 1850. СПб. : Типография II Отделения Собственной Е. И. В. Канцелярии, с. 44-45.

вносилися не лише наявні люди, а й ті, хто тимчасово відлучилися від громади за різними обставинами. Також було встановлено певний порядок ведення реєстру. Зокрема, в міських реєстрах спочатку мали записувати купців, потім цехових та інших мешканців, що належали до міщанського стану.

За даними VIII ревізії міщан Акермана в 1835 р. в місті проживало 678 осіб грецького походження²¹. В переписі містяться відомості про 108 сімей (227 чоловіків та 211 жінок), а також окремо подається інформація про такі категорії населення: бурлаки (так називалися в Бессарабії холості чоловіки, що проживали окремими господарствами) (71 особа) та їхні сестри (11 осіб); вдови (34 особи) та їхні діти (103 особи); сироти (3 особи); престарілі чоловіки (11 осіб) та члени їхніх сімей (17 осіб); каліки (7 осіб) та члени їхніх сімей (7 осіб); недоумкуваті (2 особи); гробокопачі (2 особи) та члени їхніх сімей (5 осіб). У 1850 р. до ревізійних реєстрів міщанського стану міста Акерман було зараховано 1093 особи грецького походження (231 сім'я та 42 бурлака)²². Отже, за 15 років кількість грецьких сімей Акермана збільшилася більше ніж у 2 рази. При цьому 34 сім'ї були зараховані до міських жителів впродовж 1837-1850 рр., з яких більша частина переселилася в 1847 р.

Матеріали VIII ревізії свідчать, що в місті Тучков (Ізмаїл) проживав 461 міщанин грецького походження²³. Зокрема, в реєстрі записано 68 грецьких сімей (148 чоловіків та 149 жінок), 58 бурлаків, 37 вдів і 69 їхніх дітей. Цікаво, що в переписі окрім відомостей про склад сім'ї та вік її членів позначався рік та, в деяких випадках, документ, за яким сім'я або чоловік були зараховані до міських жителів. За даними IX ревізії чисельність грецької громади Ізмаїла становила 979 осіб, тобто за 15 років вона збільшилася більше ніж у 2 рази²⁴. При цьому стрімке поповнення населення відбувалося переважно за рахунок імміграції. Із 235 сімей (446 чоловіків та 431 жінка), зазначених у переписі, 122 були зараховані до міських жителів упродовж 1836-1850 рр. Так, у 1836 р. Бессарабська казенна палата зарахувала до міських жителів 6 сімей, у 1837 р. – 18, у 1838 р. – 19, у 1839 р. – 7, у 1840 р. – 11, у 1841 р. – 8, у 1842 р. – 5, у 1843 р. – 17, у 1844 р. – 4, у 1845 р. – 8, у 1846 р. – 4, у 1847 р. – 5, у 1848 р. – 6, у 1849 р. – 2, у 1850 р. – 2. Загалом, кількість грецького населення, що переїхало до Ізмаїла, разом з дітьми складала 470 осіб. Крім того, 49 з 75 бурлаків, зазначених у переписі, також були зараховані до міських жителів протягом зазначеного періоду. Відомо, що 5 сімей були зараховані до купецького стану. Еміграція ж була порівняно малою: у переписі містяться відомості лише про 8 сімей, які виїхали за кордон.

Стрімке зростання чисельності грецької громади відбувалося й у місті Рені. У ревізійних реєстрах 1835 р. записано 438 міщан грецького походження: 81 сім'я (176 чоловіків та 189 жінок), 41 бурлак і 11 вдів та члени їхніх сімей (21 особа)²⁵. За даними X ревізії в місті вже нараховувались 145 грецьких сімей, 21 бурлак та 4 вдови, а загальна кількість міщан складала 689 осіб²⁶. Таким чином, грецьке населення міста збільшилося за цей час у 1,5 рази. Слід зазначити, що в переписі 1850 р. містяться не лише відомості про рік зарахування до міських жителів, але й звідки або з якого стану вони прибули. Так, упродовж 1837-1849 рр. 37 сімей і 12 бурлаків було зараховано із «закордонних вихідців» (станом на 1850 р. їх чисельність складала 145 осіб або 21% від загальної кількості грецьких міщан). Крім цього, у 1839 р. до міських жителів Рені було зараховано 14 грецьких сімей із поселення Циганки Кагульського повіту. До міщан також були приписані особи з інших станів: 16 сімей із купецького стану, 1 сім'я через недоведення дворянського походження, 2 особи з духівництва.

²¹ НАРМ, ф. 134, оп. 2, спр. 42, арк. 418-467.

²² НАРМ, ф. 134, оп. 2, спр. 187, арк. 1023-1112.

²³ НАРМ, ф. 134, оп. 2, спр. 129, арк. 401-434.

²⁴ НАРМ, ф. 134, оп. 2, спр. 214, арк. 1-97.

²⁵ НАРМ, ф. 134, оп. 2, спр. 777, арк. 54-77.

²⁶ НАРМ, ф. 134, оп. 2, спр. 122, арк. 415-474.

Матеріали ревізії не дають інформації про греків міста Кілія. У річному звіті про стан Бессарабської області за 1850 р. вказується, що в місті проживало лише 3 грека²⁷. Проте слід наголосити, що дані по грецькому населенню в цьому звіті суттєво відрізняються від матеріалів ревізійного перепису. Наприклад, кількість греків міста Рені становила лише 346 осіб²⁸, що майже в 2 рази менше, ніж за результатами IX ревізії.

Ревізійні переписи дозволяють прослідкувати статеву-вікову структуру грецького міщанського населення та його динаміку впродовж 1835–1850 рр.

Таблиця 4

**Статевіковий склад грецького населення міст Акерман, Ізмаїл і Рені
за даними VIII та IX ревізій податного населення**

Вік	Акерман				Ізмаїл				Рені			
	чол.	жін.	усього	%	чол.	жін.	усього	%	чол.	жін.	усього	%
VIII ревізія (1835 р.)												
0-14	115	109	224	33	88	92	180	39	82	96	178	40,6
15-64	226	184	411	56,5	148	123	271	58,8	136	112	248	56,6
≥65	26	17	43	10,5	4	6	10	2,2	8	4	12	2,8
Разом	367	311	678	100	240	221	461	100	226	212	438	100
IX ревізія (1850 р.)												
0-14	205	211	416	38,1	173	167	340	34,7	132	110	242	35,1
15-64	322	306	628	57,5	330	281	611	62,4	207	213	420	61
≥65	30	19	49	4,4	18	10	28	2,9	17	10	27	3,9
Разом	557	536	1093	100	521	458	979	100	356	333	689	100

*Складено за: НАРМ, ф. 134, оп. 2, спр. 42, 122, 129, 187, 214, 777.

Із таблиці бачимо, що грецьке населення міст було переважно молодим, що властиве для аграрного суспільства XIX ст. Лише в місті Акерман станом на 1835 р. відсоток похилих людей був досить високим, ніж в інших містах, але до 1850 р. питома вага похилого населення суттєво скоротилася за рахунок зростання чисельності дітей майже в 2 рази. Найменший відсоток осіб похилого віку був в Ізмаїлі, однак упродовж 1835-1850 рр. відбувається й зменшення питомої ваги дітей. Подібні процеси відбувалися в місті Рені. Характеризуючи статевий склад грецького населення, слід відмітити, що співвідношення між чоловіками і жінками було майже однаковим з невеликою перевагою чоловічого населення (крім м. Рені в 1850 р.). В основному, така перевага пояснюється наявністю достатньої кількості неодружених чоловіків, що вели самостійне господарство (бурлаків).

Таким чином, матеріали посімейних переписів населення та ревізійних реєстрів дозволяють вивчити динаміку чисельності грецького населення міст Південної Бессарабії в першій половині XIX ст., його статево-вікову та соціальну структуру. Статистичні дані свідчать про стрімке зростання чисельності грецької громади в містах, особливо в Ізмаїлі, яке відбувалося як внаслідок природного приросту, так і за рахунок переселення греків з-за кордону. Однак наявність певних неточностей у переписах і розходжень з іншими статистичними матеріалами потребують залучення ширшого кола архівних джерел для ґрунтовного дослідження господарського життя та соціокультурного розвитку греків південнобессарабських міст.

REFERENCES

Dubrovin, N., red. (1895). *Sbornik istoricheskikh materialov, izvlechenykh iz arkhiva sobstvennoy Ego Imperatorskogo Velichestva kantselyarii* [Collection of historical materials

²⁷ НАРМ, ф. 2, оп. 1, спр. 5446, арк. 32зв.

²⁸ Там само, арк. 91.

extracted from the archive of His Imperial Majesty's office]. Vol. 7. SPb. : Gosudarstvennaya Tipografiya, 481 p. [in Russian].

Hedo, A. (2009). *Materialy reviziinoho perepysu naselennia yak dzherelo z istorii inozemnykh kolonistiv Donbasu (za materialamy Derzhavnoho arkhivu Donetskoi oblasti)* [Materials of auditing census of population as source on history of foreign colonists of Donbass (on the materials of the Record office of the Donetsk area)]. Naukovi zapysky [Scientific notes]. Vol. 19, ch. 1. K. : In-t ukr. arkhеоhrafii ta dzhereloznavstva im. M. S. Hrushevskoho NAN Ukrainy, p. 551-562 [in Ukrainian].

Kabuzan, V. M. (1992). *Narody Rossii v pervoy polovine XIX v.: CHislennost' i etnicheskiy sostav* [The peoples of Russia in the first half of the 19th century: the number and ethnic composition]. M. : Nauka [in Russian]. URL: https://statehistory.ru/books/V--M--Kabuzan-_Narody-Rossii-v-pervoy-polovine-XIX-v--CHislennost-i-etnicheskiy-sostav.

KHalippa, I. N. (1907). *Rospis' zemlevladieniya i soslovnogo stroya naseleniya Bessarabii po dannym perepisi 1817 goda* [The list of land tenure and class system of the Bessarabian population according to the 1817 census]. Trudy Bessarabskoy gubernskoy uchenoy arkhivnoy komissii [Proceedings of the Bessarabian provincial scientific archival commission]. Vol. 3. Kishinev : Tipo-Litografiya E. SHliomovicha, p. 1-231 [in Russian].

Komunalna ustanova «Izmailskyi arkhiv» (dali – KUIA) [Municipal institution «Izmail Archive» (next – MIIA)], f. 1, inv. 1, d. 4, 142 p. [in Russian].

KUIA, f. 514, inv. 1, d. 33, 273 p. [in Russian].

Kornilovich, S. (1899). *Statisticheskoye opisaniye Bessarabii sobstvenno tak nazyvayemoy, ili Budzhaka, s prilozheniyem general'nogo plana ego kraya, sostavlennoye pri grazhdanskoy s"yemke Bessarabii, proizvodivshey po vysochayshemu poveleniyu razmezhevaniye zemel' onoy na uchastki s 1822 po 1828-y god* [Statistical description of Bessarabia itself so-called, or Budjak, with the application of the master plan of its region, compiled during a civilian survey of Bessarabia, which, by the highest order, produced the delimitation of the lands of this into sections from 1822 to 1828]. Akkerman: Akkermanskoye zemstvo, 523 p. [in Russian].

Kuzmina, S. B. (2015). *Transformatsii etnosotsialnoi struktury naselennia Bessarabii (persha polovyna XIX st.)* [Transformation of the ethno-social structure of the Bessarabian population (first half of the 19th century)]. Dys. kand. ist. nauk : ChNU im. Yurii Fedkovycha, 256 p. [in Ukrainian].

Maidanevych, S. (2016). *Polietnichnist yak chynnyk ekonomichnoho rozvytku Pivdennoi Bessarabii (persha polovyna XIX st.)* [Polyethnicity as a factor in the economic development of Southern Bessarabia (first half of the 19th century)]. Problemy stanovlennia ukrainskoi derzhavnosti : zbirnykh naukovykh prats za materialamy naukovo-praktychnoi konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu (do 25-richnytsi nezalezhnosti Ukrainy) [Problems of the Ukrainian statehood formation: Collective scientific works on the materials of the scientific and practical conference with international participation (to the 25th anniversary of Ukraine's independence)]. Izmail : RVV IDHU, p. 81-88 [in Ukrainian].

Natsionalnyi arkhiv Respubliki Moldova (dali – NARM) [National Archive of the Republic of Moldova (next – NARM)], f. 2, inv. 1, d. 5446, 355 p. [in Russian].

NARM, f. 134, inv. 2, d. 122, p. 415-474 [in Russian].

NARM, f. 134, inv. 2, d. 129, p. 401-434 [in Russian].

NARM, f. 134, inv. 2, d. 187, p. 1023-1112 [in Russian].

NARM, f. 134, inv. 2, d. 214, p. 1-97 [in Russian].

NARM, f. 134, inv. 2, d. 42, p. 418-467 [in Russian].

NARM, f. 134, inv. 2, d. 777, p. 54-77 [in Russian].

NARM, f. 5, inv. 2, d. 448, 112 p. [in Russian].

NARM, f. 5, inv. 2, d. 495, 452 p. [in Russian].

NARM, f. 5, inv. 2, d. 496, 134 p. [in Russian].

NARM, f. 5, inv. 2, d. 497, 36 p. [in Russian].

Polnoye sobraniye zakonov Rossiyskoy imperii. Sobraniye vtoroye (1834) [Complete Collection of Laws of the Russian Empire. Second collection]. Vol. VIII, Ch. 1. 1833. SPb. : Tipografiya II Otdeleniya Sobstvennoy Ego Imperatorskogo Velichiya Kantselyarii, 644 p. [in Russian].

Polnoye sobraniye zakonov Rossiyskoy imperii. Sobraniye vtoroye (1851) [Complete Collection of Laws of the Russian Empire. Second collection]. Vol. XXV. Ch. 1. 1850. SPb. : Tipografiya II Otdeleniya Sobstvennoy E. I. V. Kantselyarii, 762 p. [in Russian].

Svin'in, P. (1867). *Opisaniye Bessarabskoy oblasti, v 1816 godu* [Description of the Bessarabian Region, in 1816]. *Zapiski Odesskogo obshchestva istorii i drevnostey* [Notes of the Odessa Society of History and Antiquities]. Vol. 6. Odessa : Gor. Tip. Sod. KH. Aleksomati, p. 491-586 [in Russian].

Tsyhanenko, L. F. (2015). *Hreky v Pivdennii Bessarabii v XIX st.* [Greeks in Southern Bessarabia in the XIXth century]. *Naukovi zapysky z ukrainskoi istorii: Zbirnyk naukovykh statei* [Scientific notes on Ukrainian history: Collection of scientific articles]. Vol. 36, p. 24-29 [in Ukrainian].

Drozdov V. The Greeks in the ethno-social structure of the Southern Bessarabia urban population in the first half of the 19th century (based on population censuses)

Based on the population censuses analysis the number of the Greek ethnic group of the cities Akerman, Tuchkov (Izmail), Reni and Kilia, its sex-age and social structure in the first half of the 19th century was investigated in the article. Considering the materials of the population census in 1817, the author identified the place of the Greek community in the ethno-social structure of the urban population after the annexation of the Bessarabian territory to the Russian Empire. It is established that during the first half of the 19th century the number of Greeks in the region was constantly increasing. Particular attention has been paid to the analysis of the auditing registers of middle-class residents of Southern Bessarabian cities during the VIII and IX censuses of the taxpayer, which allowed not only to characterize the dynamics of the Greek population movement, but also to identify the main demographic factors of population growth and the specifics of its sex-age composition.

Key words: *Greeks, ethnic group, ethnodemographical processes, urban population, Southern Bessarabia, statistical materials, census reports.*